

Пуковник Др ЈАША РОМАНО

О НЕКИМ ЗАДАЦИМА ВЕТЕРИНАРСКЕ СЛУЖБЕ У НОВИМ УСЛОВИМА

Савремено наоружање поставило је пред све службе позадине захтев да своју организацију и систем рада прилагоде новим условима било ради сопствене заштите, било ради што бољег и правилнијег извршавања задатака у евентуалном будућем рату.

И пред ветеринарску службу у целини (војну и цивилну) постављају се захтеви за извршење одговарајућих измена у њеној организацији и задацима.

Ваља одмах нагласити да се у евентуалном будућем рату за ветеринарску службу не предвиђају неки нови задаци који нису постојали и у Другом светском рату, али садржај тих задатака постаје много комплекснији, што ће тражити веће измене и допуне у начину и облицима њиховог спровођења. Сем тога, мења се и степен важности појединих задатака, тако да ће извесни задаци који су били првостепеног значаја у евентуалном будућем рату добити другостепени значај, и обратно.

Основни задаци који би се поставили пред ветеринарску службу у савременим условима су:

— очување и повећање сточног фонда и подизање производње стоке што претставља важан саставни део економске снаге ратујуће земље;

— спровођење превентивних мера ради заштите коња у саставу борбених јединица;

— превенирање сточних заразних болести на целој државној територији;

— експертиза намирница анималног порекла;

— лечење рањених и оболелих грла.

Ови задаци постојали су и у условима конвенционалног рата. Разлика је у томе што ће лечење рањених и оболелих коња претстављати у оквирима војне ветеринарске службе у условима савременог рата задатак другостепеног значаја, док ће задаци у вези са очувањем сточног фонда, превенирањем сточних заразних болести и експертизом намирница анималног порекла претстављати основне задатке војне ветеринарске службе. Осим тога наведени задаци спроводили су се раније искључиво у оквиру борбених јединица, тј.

фронта и њихово извршење спадало је у надлежност војне ветеринарске службе, док ће се у савременим условима ратовања извршење истих задатака постављати на далеко широј основи да би се обезбедила и збринула свеукупна стока у земљи, а спадаће у надлежност ветеринарске службе у целини, тј. војне и цивилне, како на фронту тако и у позадини.

Анализе и оцене искустава прошлих светских ратова потврђују да је судбина рата, поред осталог, условљена и економским чиниоцима, економским потенцијалом земље, јер су савремени ратови дуготрајни и исцрпљујући и траже огромне материјалне резерве. То је и разлог што у свету сваким даном расте интересовање за ратну економску проблематику и с тим у вези предузима се низ мера у свим земљама ради максималне мобилизације снага и средстава, целокупне њихове привреде, и то још у периоду мира. Непријатељска дејства биће великим делом усмерена на позадину (становништво, економски потенцијал земље уопште па према томе и на сточни фонд) са циљем да се она економски исцрпе и на тај начин онемогући потхрањивање оружаних снага.

С обзиром да сточни фонд чини важан део економске базе земље, од велике је важности улога ветеринарске службе у чију надлежност спада заштита и подизање сточног фонда, односно сточне производње. Овај задатак захтева од ветеринара да изађу из сфера чисте превентиве и терапије које су, судећи по досадашњим ратовима, биле ограничене искључиво на сам фронт, на одржавање радне способности коња у саставу борбених јединица, док је рад ветеринара у позадини био скучен и није се много разликовао од рада у мирнодопским условима. Међутим, због могућности примене савременог наоружања у евентуалном рату битно се мењају делокруг и начин рада ветеринара како у току припрема за рат, тако и у току рата. Непријатељ ће својим дејствима захватати готово истом јачином и фронт и позадину што ће имати осетних последица, поред осталог, и на рад ветеринарске службе, тј. на сточни фонд који претставља извор хране и сировина, као и радну снагу за потребе армије и становништва. С тим у вези, пред ветеринарску службу поставља се низ сложених и одговорних задатака који имају за циљ очување здравља људи и стоке, као и потенцијала сточног фонда од чега ће зависити и могућност обезбеђења потребних резерви за рат. Овај задатак захтева од припадника ветеринарске службе да својим стручним деловањем утичу у првом реду на повећање сточног фонда, његове рентабилности, као и на правилно искоришћавање сточних сировина. На том сектору ветеринарска служба има широко поље рада, у првом реду у мирнодопском периоду, чиме ће истовремено видно утицати и на подизање животног стандарда становништва. Овај се задатак може извршити спровођењем низа мера које су у вези са селекцијом стоке, правилном исхраном и заштитом од сточних зараза, као и проналажењем нових метода за најкорисније искоришћавање сточних сировина.

Посебан значај за армију, кад се говори о сточном фонду, има коњарство. Без обзира на увођење моторизације, коњ ће и у будућем рату задржати своју улогу, иако у мањој мери него у ранијим ратовима. Правилност ове констатације потврђују искуства из Другог светског рата, где је коњ, и поред масовне примене моторизације, нашао своје место и улогу, јер мотор није могао, а неће ни у перспективи моћи, потпуно да замени коња на одговарајућем земљишту и у одговарајућим специфичним условима. Навешћемо само неке примере: нацистичка Немачка отпочела је рат с врло малим бројем коња, али је била приморана да их у току рата све више уводи у своје јединице, тако да је при крају располагала са око 3 милиона коња. Познат је и случај Савезничких армија при надирању кроз јужну и средњу Италију, које су због карактера земљишта биле присиљене да на брзину мобилишу око 15.000 коња. И локални ратови после Другог светског рата (Бурма, Кореја, Алжир) говоре у прилог чињеници да се на одговарајућем земљишту мотор морао заменити коњима.

Из овога можемо закључити да ће се и у евентуалном будућем рату у извесним случајевима коњ користити као транспортно средство и да ће се комбиновати употреба мотора и коња. Наиме, коњ ће се користити свуда где се мотор не буде могао користити, као на слабо комуникативном, мочварном и планинском земљишту, а бесумње до пуне примене коња доћи ће у партизанском рату. Из података у часописима види се да неке армије Запада предвиђају и у својим моторизованим јединицама могућност употребе коња у случајевима када се моторизација не може користити. У ту сврху коњи се транспортују камионима и у датом случају пребацују на фронт, како то предвиђају у Француској, Италији, Швајцарској и Западној Немачкој.

Међутим, транспорт наоружања у случајевима када се за његов пренос предвиђа коњ, тражи првенствено таквог снажног и отпорног коња који ће моћи да одређене терете и на дужој релацији без већих напора носи, тј. који ће потпуно задовољити потребе армије на одговарајућем земљишту и у одговарајућим условима. Овај захтев поставља и модерна пољопривреда, па се, према томе, захтеви у односу на квалитет коња које поставља армија не разликују од захтева модерне пољопривреде. Међутим, постоји схватање извесних пољопривредних стручњака да у ери модерне пољопривреде коњ губи своју улогу као радна снага. При том се заборавља да је и у условима модерне пољопривреде потребно да се одређени радови обаве коњима. То потврђује и пракса неких земаља које су до максимума увеле моторизацију у пољопривреду али су, ипак, задржале изванредан број коња.

Ако се не би схватила улога коњарства у пољопривреди и за потребе одбране земље и ако би се занемариле мере које су у вези са унапређењем коњарства, дошло би до још већег опадања квалитета коња. Социјалистичка пољопривредна добра и комуне не смеју гледати на коњарство само кроз уске оквире властитих потреба, већ је неопходно да уложе више труда на унапређењу квалитетног коњар-

ства, тј. да се боре за доследно спровођење мера које су у вези са унапређењем коњарства, а које су уредбама из ранијих година биле регулисане, као што су: лиценцирање, кастрација неспособних пастува, рејонизација коњарства итд.

Од велике је важности, не само за потребе одбране земље већ и за пољопривреду, узгој одговарајућих пасмина и категорија коња, с обзиром на физиолошке, екстеријерне и друге карактеристике које су својствене појединим расама и од којих зависи њихова употребна вредност на одговарајућем терену и у одговарајућим климатским и прехранбеним условима. Код нас о том питању начелно не одударају захтеви пољопривреде у појединим крајевима наше земље и армије. Међутим, посматрајући разне расе и типове коња које се узгајају у појединим крајевима види се да се недовољно водило рачуна о узгоју оних раса које ће најбоље одговарати потребама, па је, на пример, чест случај да се у врлетним, брдовитим крајевима узгаја тешки хладнокрвњак који по својим екстеријерним, физиолошким и другим карактеристикама не одговара за тамошње потребе, а нити за ратне потребе.

Пуним ангажовањем свих заинтересованих фактора а, пре свега, органа ветеринарске службе може се битно утицати на побољшање стања коњарства. У том смислу треба користити многобројне и разноврсне облике рада, као што су:

— активно укључивање у сточарску производњу утичући рачним стручним мерама на побољшање квалитета коња и њихов рентабилитет;

— проучавање стања коњарства на појединим секторима земље ради правилног усмеравања система рејонизације коња;

— активно укључивање у рад на лиценцирању мушких приплодних грла, као и кастрацији неспособних;

— испитивање могућности спровођења вештачког осемењавања и на сектору коњарства, као што је то успешно спроведено код друге стоке. На тај начин знатно би се смањило број приплодних пастува, а тиме и трошкови око узгоја квалитетног коња, јер узгој једног пастува стаје заједницу 700.000 до 1.000.000 динара, а његово издржавање око 300.000 динара годишње;

— строго вођење рачуна да се не дозволи клање и извоз квалитетних, у првом реду брдских коња;

— просвећивање узгајивача стоке и подизање њихове сточарске културе.

У тесној вези са радом на унапређењу сточарства је и задатак који се односи на превенирање сточних заразних болести. Познато је да су заразне болести биле редован пратилац свих ратова у историји па их, према томе, ваља очекивати и у евентуалном будућем рату. Проблем постаје још сложенији, с обзиром на то да се мора рачунати на могућност примене биолошких агенаса од стране непријатеља ради уништавања сточног фонда. У вези с тим проблемом ветеринарска служба добија више задатака, од којих највећи број треба да буде решен још у периоду мира, као што су: систематско угушивање посто-

јећих жаришта сточних заразних болести; спровођење одговарајућих мера ради реорганизације постојећег система превенирања сточних зараза; оспособљавање потребног броја ветеринара епизоотиолога који су главни носиоци рада на превенирању сточних заразних болести; проширивање мреже ветеринарских установа, лабораторија и института, као и проналажење бољих решења за материјално обезбеђење планских задатака који су у вези са превенирањем и сузбијањем сточних зараза.

Од начина, као и обима спроведених мера у миру зависиле у првом реду резултати и успех рада на подизању сточног фонда и сточне производње уопште, а с друге стране, и способност службе да у рату предузима ефикасне мере ради превенирања и сузбијања сточних зараза. Јасно је да задатке који су у тесној вези са заштитом и даљим подизањем сточног фонда не може сама ветеринарска служба потпуно да изврши уколико се у њихово решавање не укључе и сви пољопривредни стручњаци, у првом реду сточари, као и целокупно пољопривредно становништво. За успешан рад на тим задацима врло је важно подизање опште и сточарске културе пољопривредног становништва, као и то да се оно путем обуке упозна са најосновнијим мерама које треба предузимати да би се заштитила стока од зараза, а и благовремено откривала. Само у том случају ветеринарска служба имаће у пољ приредном становништву одличног сарадника у извршавању њених задатака на унапређењу сточарства и превенирању сточних заразних болести.

С обзиром да је задатак превенирања и угушивања сточних зараза комплексан, то се за његово извршење тражи да ветеринарска служба спроведе низ мера од којих ће у крајњој линији зависити успешно извршавање и њених осталих мирнодопских и ратних задатака. Од приоритетног је значаја оспособљавање потребног броја стручног кадра одговарајућих специјалности, нарочито вирусолога, као и детектора биолошких агенаса. Ветеринари епизоотиолози имају широко поље рада и у мирнодопском периоду, док ће њихова улога доћи до пуног изражаја у току рата, а нарочито уколико дође до примене биолошких агенаса од стране непријатеља. Од њиховог рада зависи да ли ће се нека заразна болест на време открити и сузбити, или ће успети да десеткује сточни фонд. Тај рад тесно је повезан са радом одговарајућих ветеринарских института, лабораторија, дијагностичких кабинета, а нарочито стручно-научних института који треба основно тежиште свога рада да усретсреде на научна истраживања по разним секторима, као што су: разна заразна обољења која у мирнодопском периоду, с обзиром да се врло ретко јављају, не претстављају проблем, али која би се у евентуалном будућем рату могла појавити или бити убачена од стране непријатеља; заразне болести које су идентичне код стоке и људи (зоонозе), као и проналажење одговарајућих вакцина да би се имунизирала стока, имајући у виду и она заразна обољења која би непријатељ могао убацивати; усавршавање епизоотских метода за детекцију биолошких агенаса и проучавање вештачког начина њихо-

вог ширења; проналажење најефикаснијих метода противбиолошке заштите, као и оспособљавање ветеринарског кадра и њихово усавршавање за низ специјалности у вези са наведеним задацима.

Организација и спровођење поменутих задатака спада у надлежност ветеринарске службе у целини, војне и цивилне, и не може се поставити одређена граница између задатака које би требало да извршавају једна и друга служба. Најбоље решење је тесна сарадња обе службе, у првом реду о питању профила појединих ветеринарских установа на цивилном сектору, као и њихове локације. Од велике је важности да установе буду тако оспособљене како би се могле у датом моменту, према потреби, пребацивати с једне територије на другу, као и да нове ветеринарске установе, које се предвиђају у перспективи, својом локацијом одговарају мирнодопским и ратним захтевима. Надаље, ветеринарска служба треба у мирнодопском периоду да оспособи потребан број стручњака — специјалиста који могу ауторитативно решавати сву проблематику у вези са превенирањем сточних заразних болести и да изради план стручне организације рада у вези са спровођењем активне имунизације стоке и противбиолошке заштите имајући притом у виду чињеницу да је за ратне потребе важно пронаћи најједноставније, најефикасније и најбрже методе за детекцију, превенирање и сузбијање сточних зараза. Резултати тога рада истовремено ће имати широку примену и у мирнодопском периоду, док ће у рату у великом проценту смањити код стоке губитке од заразних болести.

Један од врло важних и одговорних задатака ветеринарске службе у савременом рату је експертиза намирница анималног порекла, јер од ње зависи одржавање кондиције и здравља људства у армији, као и становништва у целини. Овај задатак обухвата контролу стоке, квалитета и исправност намирница анималног порекла и у савременим условима добија посебан значај с обзиром на опасности од контаминације намирница услед примене АБХ оружја, односно РБХ агенаса. РБХ агенси претстављају специфичну опасност, како у односу на стоку за клање тако и намирнице анималног порекла, и конзумација тих артикала контаминираних наведеним агенсима доводи до врло тешких, а у највећем броју случајева и до смртоносних последица. Стога ће при експертизи намирница анималног порекла бити потребно да се примене нове, специфичне методе које су врло сложене. С друге стране, од ветеринарских органа, као одговорних стручњака, захтеваће се да при прегледу стоке за клање и намирница изврше брзу и ефикасну детекцију тих агенаса, да доносе брза и тачна решења о употребљивости намирница, као и о могућностима спровођења њихове деконтаминације. Јасно је да се за извршење тог деликатног задатка од ветеринарских органа тражи одговарајућа стручност, односно специјалност. Улога ветеринарских органа у рату, у односу на тај задатак, биће и са економске стране од великог значаја, с обзиром да од њих зависи да ли ће се веће или мање количине намирница анималног порекла моћи после извесних процеса користити или ће се уништити, а што није свеједно када се узме у обзир да ће потребе

Армије и становништва у намирницама бити огромне и да ће постојати оскудица у њима. Ови проблеми још нису довољно проучени, па је потребно посветити пуну пажњу проналажењу најбољег и најбржег начина за детекцију и деконтаминацију намирница, имајући у виду и чињеницу да су оне подложне врло брзом кварењу, и да се стога неће моћи дуго чекати на резултате испитивања.

Један од задатака ветеринарске службе у рату јесте лечење рањене и оболеле стоке и то не само оне на фронту него и у позадини. При разматрању тог задатка мора се имати у виду да ће број повређене и оболеле стоке, а нарочито број специфичних повреда и обољења, у евентуалном будућем рату бити далеко већи него у прошлим ратовима и да ће се тражити специфичан начин лечења и тријажирања. Специфичне повреде и обољења изазвани дејствима АБХ оружја, пре свега, захтеваће од ветеринарских органа одговарајућу стручност. Чињеница је, да се у садашњим условима располаже довољним бројем ветеринарског кадра, али стручни профил знатног његовог дела не омогућава потпуно примену одговарајућих савремених терапеутских захвата код специфичних повреда и обољења стоке, које треба очекивати у евентуалном будућем рату. Узрок лежи у томе што постојећи наставни програми ветеринарских факултета не обухватају и тематику из тог сектора, већ се и даље примењује класичан систем обуке који је у погледу лечења и тријажирања рањене и оболеле стоке преживео, а нарочито кад су у питању специфичне повреде и обољења изазвани РБХ агенсима. Намеће се потреба да се у наставне програме унесу одговарајуће измене и допуне како би будући ветеринари стекли основна знања из следећих категорија ветеринарске медицине:

— хируршке дијагностике, тријаже и технике лечења повреда и обољења изазваних РБХ агенсима, а нарочито по питању тријажирања и лечења опекотина и радијационих повреда и обољења;

— заштите и лечења стоке од заразних обољења имајући у виду могућности њене контаминације биолошким агенсима од стране непријатеља.

У истом правцу треба усмеравати и постдипломско усавршавање као и специјализацију ветеринара. Наставни програм ветеринарских факултета треба да омогући будућем ветеринару стицање знања из оквира основног минимума хируршке дијагностике и лечења специјалних повреда, као и овладавање јединственом ратном ветеринарском медицинском тактиком, јер од тога зависи колики ће проценат повређених и оболелих грла стоке лечењем бити враћен борбеним јединицама, односно пољопривреди, као и колико дуго ће трајати само лечење.

Постоје мишљења да ће лечење рањених и оболелих коња у евентуалном будућем рату бити споредног значаја, односно, да се у највећем броју случајева, а нарочито кад се предвиђа дуже лечење, неће ни спроводити. То мишљење било би реално уколико би се претпостављало да ће будући рат бити краткотрајан, у ком би случају постојећи потенцијал коња могао подмирити потребе. Међутим, данас

не може бити ни говора о неком краткотрајном, него о дуготрајном и исцрпљујућем рату у којем ће, што се буде више продужавао, сваким даном расти потреба за коњима, с обзиром на њихову улогу у транспорту и у пољопривреди. Сем тога, и губици коња биће далеко већи него у досадашњим ратовима. Чињеница је, да резерве у коњима нису толике да би се губици у борбеним јединицама могли занављати у току дужег периода. По искуствима из досадашњих ратова било је у оквиру корпуса дневно око 1% губитака коња, а свакако да у будућем рату морамо очекивати већи процент. Према томе, резерве у коњима биће врло брзо исцрпене уколико се не би нашли неки нови извори попуне. Један од главних извора, бесумње, претстављају ветеринарске установе за лечење које ће прихватити рањене и оболеле коње, лечити их и враћати у борбене јединице. Према томе, лечење рањених и оболелих коња претстављаће, дакле, важан задатак ветеринарске службе, али организација и систем лечења који се примењивао на пример у Другом светском рату неће одговарати новим условима. Стога је потребно пронаћи другу организацију лечења. Јасно је да лечење рањених и оболелих коња у оквиру борбених јединица, нарочито када су у питању тежи случајеви који ће тражити и дуже лечење, не долази у обзир, јер услови под којима ће се водити борбена дејства не дозвољавају да се јединице оптерећују. У њима се неће спроводити лечење ни приближно у оном опсегу који се примењивао у току прошлог рата. То не значи да ће у будућем рату могућности лечења бити ограничене, јер постоје и друга решења ван борбених јединица која траже и другу организацију у систему спровођења лечења. То нам потврђују и искуства из НОР-а, нарочито почев од 1943 год. У оквиру партизанских јединица, уколико су постојали ветеринарски органи, лечили су се само лакше повређени и оболели коњи и то искључиво покретни, док су сви остали предавани на даље лечење органима народне власти, или командама места и подручја које су имале своје ветеринарске установе. Ова искуства могу се искористити и у евентуалном будућем рату, тим више што постоји врло разграната мрежа ветеринарских установа — ветеринарских станица за лечење. У оквиру борбених јединица указала би се у тежим случајевима само најосновнија помоћ, а спроводило лечење искључиво покретних лакше повређених и оболелих коња. Остали коњи предавали би се на лечење најближим војно-територијалним и цивилним ветеринарским установама и то опет само они случајеви који су прогностички повољни за лечење. Према томе, у оквиру јединица лечење рањене и оболеле сточе претставља другостепен задатак ветеринарске службе, док ће њен основни задатак бити спровођење превентивних и заштитних мера, а у оквиру ветеринарске службе у целини не умањује важност лечења рањених и оболелих коња јер ће то и у будућем рату бити један од њених зачајних задатака.

Пошто се основно тежиште рада око лечења рањених и оболелих коња предвиђа у цивилним ветеринарским установама — ветеринарским станицама, то ће бити потребно водити рачуна о оспособљавању тог ветеринарског кадра. Њему треба омогућити да овлада нужним

минимумом из ратне ветеринарске хирургије, као и јединственом ратном ветеринарском доктрином. То ће се код дипломираних ветеринара постићи путем курсева за време служења резервног рока и стажом у ветеринарским школским центрима при служењу војног рока, а код будућих ветеринара, који се још налазе на студијама, одговарајућом допуном наставног програма ветеринарских факултета.

Поменуто је да ће се у оквиру јединица лечити лакше повређени и покретни коњи, а да ће остале преузети на лечење територијалне и цивилне ветеринарске установе. С тим у вези поставља се питање спровођења евакуације коња у наведене установе. Она ће се вршити на краћим релацијама и то делом ангажовањем трупне и територијалне ветеринарске службе, делом месног становништва. Према томе, у условима савременог рата евакуација у класичном смислу неће се спроводити, тј. ређе ће бити случај да се изводи „по оси“ у дубину позадине, већ ће најчешће бити примењиван систем евакуације „у страну“.

Разматрајући само неке од задатака из оквира ветеринарске службе може се закључити да њихово извршење у рату зависи од многобројних и свестраних припрема које се спроводе још у време мира. Међутим, ваља истаћи да те припреме истовремено активирају и ветеринарску службу у раду на извршавању њених мирнодопских задатака, који су врло обимни. Јасно је да припреме за одбрану земље као и извршавање задатака у току рата не могу бити потпуни уколико се не ангажује ветеринарска служба у целини, односно без тесне сарадње цивилне и војне ветеринарске службе. Свакако, та сарадња треба да постоји и са осталим службама као што су интендантска, АБХ, санитарска, цивилна заштита итд. Под сарадњом цивилне и војне ветеринарске службе не мисли се на потребу постојања неке јединствене војне организације и у оквиру цивилне ветеринарске службе, него искључиво на усклађивање рада војне и цивилне ветеринарске службе ради јединственог и успешног извршавања, како њихових мирнодопских задатака тако и задатака које би наметнуо евентуални будући рат. Свака од тих служби има свој сектор рада. Војна ветеринарска служба треба да је главни покретач активности свих државних и друштвених органа у вези са припремама ветеринарске службе земље у целини за рад у ратним условима и да даје цивилној ветеринарској служби оријентацију и сугестије по питању уздизања ветеринарског кадра, формирања и локације ветеринарских установа, као и материјалног обезбеђења претстојећих задатака.

Цивилна ветеринарска служба у вези са припремама за рат не добија неке нове задатке који већ не постоје у мирнодопском периоду, али у оквиру тих задатака тражи се систематски рад усмерен на активирање службе у целини које ће јој омогућити да се у датом моменту брзо пребаци на ратни колосек. Нарочиту пажњу цивилна ветеринарска служба треба да посвети подизању и усавршавању потребног броја ветеринара разних стручних профила као и ветеринарских установа које ће бити оспособљене за рад у ратним условима.